

TARPTAUTINIŲ TEISINIŲ LAISVĖS ATĖMIMO BAUSMĖS REŽIMO STANDARTŲ ĮGYVENDINIMAS LIETUVOS RESPUBLIKOS ĮSTATYMUOSE

Doktorantas Marius Jokubauskas

*Mykolo Romerio universiteto Socialinės politikos fakulteto Penitencinės teisės ir veiklos katedra
Valakupių g. 5, LT-10101 Vilnius
Telefonas 8 ~ 656 16 009
Elektroninis paštas mariusj@kaunas.init.lt*

Pateikta 2006 m. sausio 30 d., parengta spausdinti 2006 m. birželio 7 d.

Santrauka. Straipsnio tikslas – remiantis lyginamosios teisėtyros, sisteminio, kompleksinio, gramatinio bei statistinio teisės aiškinimo metodais atsakyti į klausimą, aktualų tiek penitencinės teisės problemas gvildenančiam mokslininkui, tiek laisvės atėmimo bausmę vykdančiam praktikui, – kaip tiksliai Lietuvos Respublikos įstatymai ir poįstatyminiai teisės aktai, reglamentuojantys diferencijuotas laisvės atėmimo bausmės vykdymo sąlygas ir šią bausmę atliekančių nuteistųjų elgesio taisyklės, atitinka Europos Tarybos patvirtintų Europos kalėjimų taisyklių bei kitų tarptautinių teisės aktų nuostatas. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, žmogaus teisių ir laisvių apsauga tampa ypatingai svarbi. Europos kalėjimų taisyklės numato įvairius laisvės atėmimo bausmės režimo organizavimo principus, tačiau dėl ribotos darbo apimties nagrinėsime tik kai kurias laisvės atėmimo bausmės vykdymo sąlygas: aptarsime kalinio bendravimo su šeima bei kuo dažnesnio šio asmens lankymo pataisos įstaigoje, kiek įmanoma dažnesnio leidimo kaliniams paskambinti telefonu klausimus, taip pat *Drausmės ir nuobaudų bei paskatinimų* standartų grupių reglamentavimo nacionalinėje teisės sistemoje struktūros ir šių teisių bei laisvių įgyvendinimo tvarkos klausimus.

Pagrindinės sąvokos: tarptautiniai teisiniai elgesio su nuteistais asmenimis standartai, laisvės atėmimo bausmės režimas, tarptautinio pobūdžio rekomendacijos, pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių apsauga.

ĮVADAS

Žmogaus teisių ir laisvių apsaugos problema atsirado pasaulyje paplitus humanistinėms tradicijoms. Tačiau tarptautiniu mastu ji imta kelti tik XIX amžiaus pradžioje, žmonijai ėmus aktyviai priešintis vergvaldystei bei prekybai vergais. Taigi dėl išimtinio santykio su esmine žmogiškąja vertybe – minčių bei veiksmų laisve ir jos ribojimu – minėta problema ir yra šio darbo turinio esmė. Norint deramai įvertinti Lietuvos statuso reikšmę tiek pasaulinėse, tiek regioninėse bendrijose, nepaprastai svarbu suvienodinti nacionalinės teisėkūros ir Jungtinių Tautų Organizacijos (toliau – ir JTO) bei Europos Tarybos (toliau – ir ET) priimtus standartus, susijusius su laisvės atėmimo bausme.

Šio darbo *objektas* yra JTO ir ET teisės normų aktuose įtvirtintų standartų sistema, rekomenduojanti sureguluoti laisvės atėmimo bausmės atlikimo režimą.

Dalykas – minėtų standartų atitikimas nacionalinei teisės sistemai laisvės atėmimo bausmės vykdymo srityje.

Elgesio su nuteistais laisvės atėmimu tarptautinio standarto turinio reikšmė itin svarbi – juk JTO ir ET dokumentai skirtingai galioja pasaulio teisėje. Nuo pat 1878 m., kuomet Stokholme sušaukta Tarptautinė penitencinė komisija (vėliau – Tarptautinė baudžiamoji ir penitencinė komisija), aktyviai kuriami žmogaus teises užtikrinantys standartai, skirti viso pasaulio bendruomenei. JTO Likvidaciniame 1950 metų kalėjimų kongrese Hagoje toliau plėtojo bet kokia forma sulaikomų asmenų teisių ir laisvių apsaugos doktriną. 1955 m. Ženevoje priimtos Tipinės minimalios elgesio su kaliniais taisyklės (toliau – JTO TMEKT), „kurių pagrindu ET Ministrų Komiteto 1987 m. vasario 12 dienos rekomendacija Nr. R (87) 3 bei aiškinamuoju memorandumu Strasbūre patvirtintos Europos kalėjimų taisyklės“ [1, p. 541].

1973 m. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rezolucijoje Nr. 73 (5), kuria patvirtintas ir Europos tipinių

minimalių kalėjimų taisyklių tekstas, buvo išreikštas susirūpinimas dėl efektyvaus JTO TMEKT įgyvendinimo. 404-ame posėdyje ministrų pavaduotojai, remdamiesi ET statuto 15b straipsniu, pabrėžė, kad reikšmingos socialinės tendencijos ir pokyčiai, susiję su įkalinimo įstaigų režimu bei jų darbo organizavimu, lėmė poreikį suformuluoti ET Europos tipinių minimalių kalėjimų taisykles taip, kad jos remtų ir skatintų pažangą, apibrėžtų ateities progreso ribas bei kad taisyklių dėstymo būdas ir terminologija atitiktų jų statusą, pagal kurį atsakomybė pirmiausiai tektų kalinimo įstaigos administracijai, o ne tiesiogiai kaliniams, jiems suteikiant individualias teises. 1987 m. vasario 9 d. Europos Tarybos 404-ame ministrų pavaduotojų posėdyje patvirtintos Europos kalėjimų taisyklės [2, p. 4, 81–82].

Sekdamas baudimo doktrinos plėtojimosi tendencijomis, pasikeitimais kalinimo įstaigų ir pataisos administravimo praktikoje, atsižvelgdamas į esamus Europos kalėjimų taisyklių standartus, programas bei tendencijas, ekonomines bei politines sąlygas, Lietuvos įstatymų leidėjas remiasi Europos Tarybos kompetentingų organų paruoštomis rekomendacijomis, tyrimais bei studijomis – taip pat ir nuteistųjų pataisos srityje. Todėl minėtos priežastys ir suformavo šio darbo *tikslą* – palyginti Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo įstatymų turinį laisvės atėmimo bausmės režimo srityje būtent su 1987 m. ET Ministrų Komiteto patvirtintomis Europos kalėjimų taisyklėmis, taip pat su kitais šios sandraugos priimtais teisės aktais, reglamentuojančiais žmogaus teisių ir laisvių apsaugą. Straipsnyje atsižvelgta ir į 1955 m. JTO TMEKT bei kitų šios organizacijos priimtų dokumentų rekomendacijas.

Pasiekta visateisė narystė Europos Taryboje bei Sąjungoje Lietuvai tapo rimtu išpareigojimu savo piliečiams užtikrinant ne tik asmenų, prekių, paslaugų ar kapitalo judėjimo laisvių įgyvendinimą, tačiau, pirmiausia, prigimtinių teisių ir laisvių apsaugos sferų demokratinį tobulinimą. „Europos sandraugų durys Rytų ir Vidurio Europos šalims turėtų atsiverti užtikrinant įtvirtintus reikalavimus ir normas, ypač žmogaus – taip pat ir nuteistojo – teisių apsaugos srityje“ [3, p. 7].

Rašant šį darbą panaudoti istorinis, lyginamosios teisėtyros, sisteminis, kompleksinis, gramatinis bei statistinis teisės aiškinimo metodai.

LAISVĖS ATĖMIMO BAUSMĖS REŽIMO SĄVOKA TARPTAUTINIAIS TEISĖS AKTAIS NUSTATYTŲ TEISINIŲ STANDARTŲ SISTEMOJE

Režimas yra vienas iš svarbiausių asmens nubaudimo elementų – būtent bausmių vykdymo įstatymais bei poįstatyminiais teisės normų aktais nustatytos diferencijuotos laisvės atėmimo bausmės vykdymo sąlygos nustato nuteistųjų gyvenimo būdą izoliacijos sąlygomis, atitinkamai išsaugant konkrečias teises bei įgyjant veiklos apribojimus, įvairias pareigas.

Bendrai apie penitencinės sistemos kalėjimo įstaigų režimą kalbama 10-ame Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto straipsnyje, kurio 3 dalyje tvirtinama,

kad minėto režimo tikslai yra „nuteistųjų pataisymas bei jų socialinis perauklėjimas“ [4, p. 37]. Kankinimai, taip pat panašūs veiksmai, kuriais asmeniui suteikiami tiek fiziniai, tiek moraliniai skausmai ar kančios, draudžiami daugelyje ET ir JTO dokumentų. JTO konvencijos Prieš kankinimą ir kitoki žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą 1 straipsnyje pateikta *kankinimo* sąvoka, kuri nustato vadinamąjį šio standarto požymių minimumą. Šioje konvencijoje sąvoka *kankinimas* reiškia kiekvieną veiksmą, kuriuo *kokiam nors asmeniui tyčia sukeliamas stiprus fizinis ar dvasinis skausmas arba kančia, norint iš jo arba iš trečiojo asmens gauti informaciją ar prisipažinimą, nubausti jį už veiksmą, kurį jis ar trečiasis asmuo įvykdė ar įtariamą jį įvykdęs, taip pat įbauginti ar priversti jį ar trečiąjį asmenį, arba dėl kokios nors diskriminacija pagrįstos priežasties, kai tokį skausmą ar kančią sukelia valstybės pareigūnas ar kitas oficialus asmuo, arba tai daroma jiems kurstant ar žinant arba tyliai sutinkant. Kankinimo sąvoka neapima skausmo ar kančios, kuriuos sukelia teisinės sankcijos ir kurie neatskiriami nuo šių sankcijų arba atsitiktinai jų sukelti* [4, p. 170].

Kaip teisingai pažymima visuose tarptautiniuose aktuose, laisvės atėmimo bausmės vykdymo procese turi būti siekiama, kad asmuo neprarastų jokios teisės ir laisvės, išskyrus teisę savarankiškai pasirinkti gyvenamąją vietą. Tačiau sankcionuotas draudimas, kaip pažymima Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 29-ame bei Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto 4-ame straipsniuose [5, p. 27, 30], teisėtas tuo, kad teisė ribojama išsaugoti kitoms asmenų teisėms ir laisvėms. Tokia samprata taip pat įtvirtinta Europos kalėjimų taisyklių pagrindinių elgesio su kaliniais principų 5 punkte, kuriame kalinių individualių teisių apsaugai rekomenduojama speciali kontrolė. Panašus kryptingo humanizavimo principas nustatytas taip pat ir kituose tarptautinio pobūdžio standartuose: Europos kalėjimų taisyklių 64 punkte „[kalinimas jau pats savaime dėl laisvės atėmimo yra bausmė. Todėl kalinimo sąlygos bei kalinimo įstaigos režimas, išskyrus elementus, kuriuos pateisina izoliacija bei būtinumas palaikyti discipliną, neturi didinti kalinių kančių“ (JTO TMEKT 57 ir 61 punktai). Šis teiginys, nors ir netiesiogiai įtvirtintas, sutinkamas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – Baudžiamasis kodeksas arba LR BK) 42 straipsnyje, kuriame kalbama apie bausmės paskirtį [6, p. 21], bei Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso (toliau – Bausmių vykdymo kodeksas arba LR BVK) 7 straipsnio redakcijoje [7, p. 7].

Europos Tarybos patvirtintų Europos kalėjimų taisyklių analizės dėl laisvės atėmimo bausmės vykdymo sąlygų rezultatai mūsų dėmesį nukreipia į 33–45 ir 87–89 punktus (JTO TMEKT 27–39, 43–45, 60, 79–81 punktai), tačiau daug rekomendacijų Lietuvos Respublikos įstatymuose yra sėkmingai įtvirtintos bei taikomos, tad panagrinėsime tik tuos tarptautinius bausmių vykdymo standartus, kurie nacionalinėje įstatymų leidyboje visiškai arba bent dalinai neįvykdyti.

TARPTAUTINIŲ REKOMENDACIJŲ DĖL NUTEISTŲJŲ LAISVĖS ATĖMIMU BENDRAVIMO SU IŠORINIŲ PASAULIU ĮGYVENDINIMAS NACIONALINĖJE TEISĖS SISTEMOJE

Naujoms humanizavimo kryptims vis labiau išgailint Lietuvos teisės sistemoje, teisės aktuose pabrėžiamas kalinio ir jo šeimos bei visos aplinkos ryšių išlaikymas. Nors LR BVK šį penitencinės teisės institutą netiesiogiai supranta kaip vieną iš socialinės reabilitacijos dalių¹, mes, turėdami omenyje, kad visos pataisos priemonės yra susijusios, kaip laisvės atėmimo bausmės režimo požymį jį nagrinėsime dėl dviejų priežasčių. Visų pirma, būtinybė palaikant ir gerinant santykius su kalinių šeimomis, kitais asmenimis bei socialinėmis tarnybomis imtis veiksmingiausių priemonių tiesiogiai numatyta Europos kalėjimų taisyklių 67.3 bei 70.2 rekomendacijose, kurios įtvirtintos IV dalyje, apibrėžiančioje kalinių pataisos tikslus ir režimus. Antra, tiek trumpalaikių, tiek ilgalaikių pasimatymų su šeima ir artimaisiais skaičius skirtingoms laisvės atėmimo režimo rūšims – grupėms pataisos įstaigose – bene labiausiai pabrėžia ir išreiškia diferencijuotų laisvės atėmimo bausmės vykdymo sąlygų esmę. Ši nuostata taip pat yra Europos kalėjimų taisyklių 87 taisyklėje – *visi kaliniai turi teisę naudotis specialiomis priemonėmis, siekiant palengvinti jų sugrįžimą į laisvę, šeimą, darbą*; 89 taisyklėje – *pataisos įstaiga turėtų glaudžiai bendradarbiauti su socialinėmis tarnybomis, padedančiomis paleistiems kaliniams įsitvirtinti visuomenėje, ypatingą dėmesį skiriant šeimai ir darbui*, 43.1 punkte – *kaliniams turi būti leidžiama bendrauti su šeimomis bei [...] būti jų kuo dažniau lankomiems* (panašiai šiuos reikalavimus apibrėžia 37 (iš dalies) ir 81 JTO TMEKT taisyklės).

Nuteistųjų laisvės atėmimu bendravimas su išoriniu pasauliu – viena iš prioritetinių krypčių reformuojant bausmių vykdymo teisės sistemą.² 2003 m. gegužės 1 d.

¹ Atskiras tarptautinių dokumentų rekomendacijas dėl elgesio su nuteistaisiais laisvės atėmimu Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas priskiria prie vienos ar kitos nuteistųjų specialiosios teisės pagal jų pobūdį bei su bausmių vykdymu susijusių teisinių santykių sritį, vienu metu jas galima nagrinėti kaip skirtingų pataisos priemonių dalis. Bausmių vykdymo kodeksas leidžia manyti, kad nuteistųjų teisė pasimatyti su giminaičiais ir kitais asmenimis atitinka 137 straipsnio 1 dalies 1 ir 3 punktuose numatytus socialinės reabilitacijos tikslus „padėti nuteistiesiems tapti įstatymus, žmogiškąsias vertybes ir visuomenės saugumą gerbiančiais žmonėmis“ bei „sudaryti sąlygas nuteistiesiems po bausmės atlikimo reintegrotis į visuomenę“. Tačiau dėl aukščiau išdėstytų priežasčių šios tarptautinės rekomendacijos atitikimą nacionalinei teisei panagrinėsime kaip vieną iš diferencijuotų laisvės atėmimo bausmės vykdymo sąlygų požymių.

² Aptariant nuteistųjų laisvės atėmimu pasimatymų su šeima bei artimaisiais poįstatymų reformos raidos akcentus, būtina prisiminti Lietuvos Respublikos Seimo 1998 m. vasario 3 d. įstatymą Nr. VIII-624 įvykdytus pakeitimus visuose galiojusio Pataisos darbų kodekso straipsniuose, reglamentuojančiuose minėtą nuteistųjų gyvenimo sritį (pasimatymų skaičius vidutiniškai 40–50 proc. padidintas visų tipų kolonijose). Seimo 2001 m. balandžio 5 d. įstatymas Nr. IX-208, suteikdamas pataisos įstaigos direktoriui teisę socialiniams ryšiams palaikyti nuteistajam skirti papildomus trumpalaikius bei ilgalaikius pasimatymus, ne tik įgyvendino ET Europos kalėjimų taisyklių 43.1 taisyklę Lietuvos įstatymuose, bet ir suteikė bausmę vykdančios įstaigos vadovui labai svarbią priemonę koreguoti nuteistojo elgesį.

įsigaliojusio Bausmių vykdymo kodekso 72–76, 78–80, 85–87, 94 straipsnių turinys atspindi naujus ir progresyvius užsienio šalių patirtį integruojančius diferencijuotų laisvės atėmimo bausmės vykdymo sąlygų standartus. Ne metinė, o mėnesinė pasimatymų tvarka (LR BVK 73 straipsnio 3 punktas) nuteistiesiems, esantiems paprastojoje grupėje, suteikia teisę į vieną ilgalaikį ir vieną trumpalaikį pasimatymą per tris mėnesius. LR BVK 74 straipsnyje nuteistiesiems, esantiems lengvojoje grupėje, numatytas vienas ilgalaikis ir vienas trumpalaikis pasimatymas per du mėnesius. Per tokį patį laikotarpį į vieną trumpalaikį ir ilgalaikį pasimatymą turi teisę paprastosios grupės nepilnamečiai. Visos šios Bausmių vykdymo įstatymo nuostatos įrodo tarptautinių standartų siekį, tačiau LR BVK 75 straipsnyje įstatymų leidėjo pasirinkimas trikdo: nuteistųjų, esančių pataisos namų drausmės grupėje, laikymo sąlygas reglamentuojantis straipsnis pasimatymų su šeima nenumato. Nuteistųjų pasimatymų su giminaičiais ir kitais asmenimis tvarką išsamiai ir nuodugniai reglamentuoja Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklių (toliau – PĮVTT) XVI skyrius.

Siekiant įgyvendinti tarptautinius elgesio su nuteistaisiais laisvės atėmimu standartus Lietuvos Respublikos įstatymuose, nustatant šių asmenų teisę pasimatyti su giminaičiais ir artimaisiais, labai svarbu atkreipti dėmesį į jau minėtą Bausmių vykdymo kodekso 94 straipsnio 7 dalį, kuri teigia, kad nuteistiesiems, atliekantiems laisvės atėmimo bausmę, socialiniams ryšiams palaikyti pataisos įstaigos direktoriaus nutarimu gali būti suteikiami papildomi trumpalaikiai bei ilgalaikiai pasimatymai. Šio straipsnio, kaip ir Bausmių vykdymo kodekso 75 straipsnio, ypatumas yra tas, jog jame nenumatomi pasimatymai asmenims, kalinamiems drausmės grupės sąlygomis. Šiuo klausimu teoretikų ir praktikų nuomonės išsiskiria. Bausmių vykdymo kodekso patvirtinimo išvakarėse raštiškame kreipimesi *Dėl asmenų, esančių kardomojo kalinimo ir pataisos darbų įstaigose, reikalavimų* tuometinis teisingumo ministras V. Markevičius pažymėjo, kad „įsigaliosiančiame Bausmių vykdymo kodekse atsakoma nereikalingų teisių ir laisvių ribojimo bei numatoma daugiau pozityvių pareigų, kurios leistų nuteistiesiems daryti įtaką savo teisei padėčiai. Šiame teisės akte akcentuojamas nuteistųjų elgesys, nuo kurio priklausys jų teisinė padėtis“ [8, p. 1]. Tą patį teigia ir Lietuvos Respublikos Seimo 1998 m. birželio 25 d. nutarimu Nr. VIII-810 (Valstybės žinios. 1998. Nr. 61-1736) patvirtinti Teisinės sistemos reformos metmenys (nauja redakcija), tačiau čia nekalbama apie nuteistųjų laisvės atėmimu atžvilgiu plečiamą pozityvių pareigų ratą, kuris leistų nuteistiesiems daryti įtaką savo teisei padėčiai pagal aukščiau minėtą principą, bet apie vienos iš specialiųjų

Įvertinus tiek teisinį, tiek istorinį šio laisvės atėmimo režimo poįstatymų raidos aspektą, naujojo LR Bausmių vykdymo kodekso 75 ir 94 str. nuostatos iš nuteistųjų perkeltų į drausmės grupę, atimti teisę pasimatyti su giminaičiais ar artimaisiais net trumpalaikiuose pasimatymuose yra Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjo žingsnis atgal.

Naujausieji LR Seimo 2005 m. balandžio 21 d. įstatymai Nr. X-163 ir Nr. X-164 dėl LR Bausmių vykdymo kodekso pakeitimo ir papildymo šios problemos taip pat neišsprendžia.

teisių suspendavimą konkrečiai nuteistųjų laisvės atėmimu kategorijai. Paneigdamą Bausmių vykdymo kodekso 75 ir 94 straipsnio 7 dalies nuostatą drausmės grupėje laisvės atėmimo bausmę atliekantiems asmenims nesuteikti teisės į trumpalaikius pasimatymus su šeima ar artimaisiais, nustatydamą kalinių pataisos tikslus ir režimus, Europos kalėjimų taisyklių **65** taisyklė akcentuoja: **a)** žalingo kalinimo poveikio bei skirtumų tarp gyvenimo laisvėje ir kalinimo metu mažinimą, nes pastarasis turi tendenciją mažinti kalinių savigarbą bei asmeninės atsakomybės jausmą; **b)** palaikymą ir stiprinimą tų ryšių su giminaičiais bei išorės pasauliu, kurie remia geriausiai kalinių bei jų šeimų interesus; **c)** suteikimą galimybės kaliniams ugdyti sugebėjimus bei gabumus, kurie padidintų jų sėkmingos adaptacijos perspektyvas išėjus į laisvę. Atlikus žodinę apklausą pataisos įstaigų personalo darbuotojų, tiesiogiai dirbančių su laisvės atėmimo bausme nuteistais asmenimis, laikomais paprastosios ir lengvosios grupės sąlygomis, paaiškėjo, jog labai svarbi paskata, siekiant visuomenei priimtino mąstymo bei elgesio, – papildomų pasimatymų nuteistajam suteikimas arba nesuteikimas Bausmių vykdymo kodekso 94 straipsnio pagrindais. Su drausmės grupės nuteistaisiais dirbantys darbuotojai pabrėžia, jog būtų tikslinga šią priemonę taikyti asmenims, kalinamiems drausmės grupės sąlygomis. Keturiasdešimt Pravieniškių 1-iuose, 2-iuose bei 3-iuose pataisos namuose dirbančių bei tarpininkavimo teisę suteikiant trumpalaikius ir ilgalaikius pasimatymus turinčių pareigūnų vienbalsiai pažymėjo, jog socialinių ryšių pripažinimas neigiamu asmens resocializacijos proceso faktoriumi drausmės grupės nuteistiesiems yra neapgalvotas ir šališkas įstatymų leidėjo vertinimas. Naujojo Bausmių vykdymo įstatymo struktūra bei principai atitinka šiandieninės Lietuvos realijas bei poreikius, tačiau, palyginę 75 straipsnio ir 94 straipsnio 7 dalies dispozicijas su Europos kalėjimų taisyklių 43, 65 bei 89 taisyklių nuostatomis, negalime teigti, kad jos visiškai atitinka tarptautinių standartų reikalavimus.

Šią išvadą patvirtina ne tik Europos kalėjimų taisyklės bei JTO patvirtintos Tipinės minimalios elgesio su kaliniais taisyklės, apie tai tiesiogiai kalbama ir:

- 1973 m. balandžio 13 d. 220-ame Europos Tarybos Ministrų Komiteto ministrų pavaduotojų posėdyje priimtos rezoliucijos Nr. (73) 17 *Dėl trumpam terminui nuteistų pilnamečių nusikaltėlių* 4 punkte: „[...] Kadangi šių priemonių tikslas yra užtikrinti, kad su kaliniu nebūtų elgiama kaip su atstumtuoju, kad jam būtų naudingi pagalba ir socialinis ugdymas, nustatant ir taikant pataisą reikėtų įtraukti tiek visuomenės bendradarbiavimą, tiek paties pažeidėjo dalyvavimą.“

- Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijos *Dėl elgesio su kaliniais užsieniečiais* 8 punkte: „Turėtų būti tarpininkaujama užtikrinant kalinių užsieniečių ryšius su jų šeimomis ir jų gyvenamųjų vietų institucijomis, suteikiant galimybes, jei sutinka kalinamasis, jį lankyti ir susirašinėti.“

- 1976 m. vasario 17 d. 254-ame Europos Tarybos Ministrų Komiteto ministrų pavaduotojų susitikime priimtos rezoliucijos Nr. (76)2 *Dėl elgesio su ilgam termi-*

nui nuteistais kaliniais 15 punkte: „Ministrų Komitetas, [...] turėdamas omenyje, kad ilgo termino laisvės atėmimo vykdymas gali turėti priešingą poveikį nuteistajam ir nuo jo priklausantiems, rekomenduoja, kad valstybių narių vyriausybės [...] imtųsi visų priemonių užtikrinti geresnį visuomenės ilgam terminui nuteistų kalinių specifinių problemų suvokimą, tuo pačiu sukuriant palankų socialinį jų reabilitacijos klimatą.“

- 2003 m. spalio 9 d. 855-ame Europos Tarybos Ministrų Komiteto ministrų pavaduotojų posėdyje priimtos rekomendacijos Nr. Rec (2003) 23 valstybėms narėms *Kalėjimų administracijoms dėl nuteistųjų iki gyvos galvos ir kitų ilgam terminui nuteistų kalinių valdymo* 22 punkte: „Ypatingos pastangos turi būti dedamos, kad nenutrūktų ryšiai su šeima. Tuo tikslu:

- kaliniai turi būti patalpinti kalėjimuose, esančiuose kiek įmanoma arčiau jų šeimų ar artimųjų giminaičių;
- kiek įmanoma dažniau bei privačiau turi būti leidžiama susirašinėti, paskambinti telefonu bei lankyti. Jei šios priemonės kelia grėsmę saugumui ar apsaugai, ar jei taip nustatyta vertinant riziką, šie kontaktai gali būti derinami su pagrįstomis apsaugos priemonėmis, tokiomis kaip korespondencijos kontrolė ir apžiūros prieš ir po pasimatymo“ [9].

Nagrinėjamos Europos kalėjimų taisyklės bei kiti regioninės bei pasaulinės sandraugų priimti dokumentai iškėlė aukštus reikalavimus ir telefoninių pokalbių po-institučiui. Telefoninių pokalbių skaičių nustato Bausmių vykdymo kodekso 73–75, 79, 80, 85, 91, 102 ir 105 straipsniai. Atsižvelgiant į naujausią LR Seimo 2005 m. balandžio 21 d. priimto įstatymo Nr. X-164 Dėl LR Bausmių vykdymo kodekso pakeitimo ir papildymo (Valstybės žinios. 2005. Nr. 58-2002) redakciją, nuo 2006 m. sausio 1 d. Bausmių vykdymo kodekso 73 straipsnio 4 punktas suteikė nuteistiesiems, esantiems paprastojoje grupėje, teisę į vieną telefoninį skambutį per savaitę, o 75 straipsnio 3 punktas drausmės grupės nuteistiesiems – vieną kartą per mėnesį. LR BVK 74 straipsnis 4 punktu lengvosios grupės nuteistiesiems suteikia teisę neribotai skambinti giminėms ir artimiesiems. Per dvi savaites teisę į vieną skambutį turi paprastosios grupės nepilnamečiai, neribotą jų kiekį – į lengvąją grupę paskirti šios kategorijos asmenys. Kalėjimuose paprastosios grupės sąlygomis laisvės atėmimo bausmę atliekantys pilnamečiai asmenys minėtųjų pakeitimų įsigaliojimo dieną pagal Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 85 straipsnio 5 punktą įgijo teisę į vieną telefoninį pokalbį per savaitę, pagal 86 straipsnio 4 punktą kalinamieji drausmės grupės sąlygomis skambina vieną kartą per mėnesį. Nuteistųjų skambinimo telefonu tvarką reglamentuoja PĮVTT XIX skyrius.

Kitai negu nuteistųjų teisę pasimatyti su giminaičiais ir kitais asmenimis, teisę į telefoninius pokalbius Lietuvos Respublikos Seimas reglamentuoja nuosekliai ir kryptingai: 2005 m. balandžio 21 d. priimtu įstatymu Nr. X-164 Dėl LR Bausmių vykdymo kodekso pakeitimo ir papildymo šios teisės taikymo galimybės visų ka-

tegorijų asmenims, atliekantiems bausmę nuo 2006 m. sausio 1 d., padidėjo vidutiniškai 50–75 procentų, šią teisę igijo ir kalėjimų drausmės grupės gyventojai. Be abejo, neatsakyta į klausimą, ar pastarojoje grupėje esantiems asmenims vieno skambučio į mėnesį teisė atitinka teiginio „kiek įmanoma dažnesnio bei privatesnio leidimo kaliniams susirašinėti, **paskambinti telefonu** bei būti lankomiems“ turinį (ET Ministrų Komiteto rekomendacija Nr. Rec (2003) 23 *Dėl kalėjimų administracijų nuteistųjų iki gyvos galvos ir kitų ilgam terminui nuteistųjų kalinių valdymo* 22 punktą). Dar kartą pabrėžiame, kad Lietuvos įstatymų leidėjo nuostata dėl nuteistųjų trumpalaikių pasimatymų prieštarauja tarptautinėms rekomendacijoms.

Kaip ir Bausmių vykdymo kodekso 102 straipsnio 1 dalyje, Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklių 125 punkte nurodyta, kad pataisos įstaigos direktorius, priėmęs sprendimą suteikti nuteistajam papildomą galimybę vieną kartą paskambinti telefonu dėl svarbių aplinkybių arba neleisti to padaryti, nuteistojo prašyme privalo nurodyti savo sprendimo motyvus. Su šiais įrašais nuteistasis supažindinamas pasirašytinai. Šių motyvų tikslas bei turinys neišaiškintas jokiam Lietuvos Respublikos teisės akte, tad lieka neaišku, kokios aplinkybės ar nuteistojo elgesys (pažymėtina, jog tai nėra vidaus tvarką pažeidžiantis elgesys) yra suprantamas kaip eliminuojantis jo teisėto intereso įgyvendinimą. Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklių XIX skyriaus papildymas atskiru punktu, apibrėžiančiu bei sukonkretinančiu „*svarbių aplinkybių*“ sąvoką, reikalingas tiek įgyvendinti teisėtą savo interesą prašančiam nuteistajam, tiek už tai atsakingam pataisos įstaigos vadovui. LR BVK 102 straipsnio 1 dalies dispozicija, taip pat ir PĮVTT 201 punktas, suteikdamas būrių viršininkams teisę skirti nuteistiesiems Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 140 straipsnio 1 dalies 1 ir 3 punktuose nustatytas paskatinimo priemones, taigi ir teisę į papildomą telefoninį skambutį telefonu, liudija apie įstatymo leidėjo siekį sudaryti nuteistiesiems kuo palankesnes sąlygas palaikyti ryšius su laisvėje esančiais artimaisiais.

TARPTAUTINIAI TEISINIAI STANDARTAI, APIBRĖŽIANTYS DRAUSMĘ PATAISOS ĮSTAIGOJE, IR JŲ ĮGYVENDINIMAS NACIONALINĖJE TEISĖS SISTEMOJE

Toliau panagrinėsime režimą užtikrinančių standartų grupę *Drausmė ir nuobaudos bei paskatinimai*, apie kurią Europos kalėjimų taisyklėse kalbama 33–38 punktuose. Ribota darbo apimtis neleidžia įsigilinti ir aptarti visų, todėl aptarsime tas Europos kalėjimų taisykles, kurios nėra tiksliai atspindimos Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo įstatymuose, t. y. 35 ir 36 taisyklę (analogiškai šiuos reikalavimus apibrėžia JTO TMEKT 29, 30, 33 taisyklės).

Europos kalėjimų taisyklių 35 taisyklė: *Įstatymas arba kompetentingos institucijos potvarkis turi numatyti ir apibrėžti:*

1. *Elgesį, kvalifikuojamą kaip nusizengimą;*
2. *Taikomų bausmių tipus ir trukmę [...].*

Pirmojo punkto rekomendacija – rimtas išbandymas galiojančiuose įstatymuose įtvirtintai nuteistųjų nusizengimų prevencijos organizavimo tvarkai. Verta pastebėti, kad pastarosios rekomendacijos yra sėkmingai taikomos daugelio Vakarų Europos valstybių nacionaliniuose įstatymuose [10, p. 45]. Didžiosios Britanijos kalėjimų taisyklėse nurodyti tokie už padarytus pažeidimus nuteistajam drausminę atsakomybę užtraukiantys pagrindai: 1) *grasinimas užpulti*, 2) *užpuolimas (sulaukymas bet kurio asmens prieš jo valią)*, 4) *nuteistųjų smurtas bet kuriam asmeniui*, 6) *ketinimas sutrukdyti pareigūnui ar kitam asmeniui (ne nuteistajam), esančiam kalėjime darbo tikslais ar atliekančiam konkretų darbą, atlikti savo pareigas*, 12a) *neleistino daikto turėjimas*, 12b) *didesnio kiekio leistinių daiktų turėjimas*, *negu leistina turėti*, 13) *neleistino daikto pardavimas arba įteikimas kitam asmeniui*, 14) *pardavimas arba perdavimas be leidimo kitam asmeniui daikto, kurį jis gali naudoti tik savo poreikiams*, 19) *nepagarbus elgesys su bet kuriuo pareigūnu ar kitu asmeniu (ne pareigūnu), esančiu kalėjime darbo tikslais, ar kitu asmeniu, lankančiu kalinį*. Nurodoma ir daug kitų pagrindų [11].

LR BVK 142 straipsnyje numatytos nuobaudos laisvės atėmimo bausmę atliekantiems asmenims, tačiau konkrečių nuobaudų pagrindai jame neminimi. Be abejo, Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 110 straipsnyje ir Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklių 74 punkte, pateikiančiame nuorodą į 17 priedą ir reglamentuojančiame nuteistųjų dienotvarkę (apie tai skirtingu laipsniu kalbama kiekviename vidaus tvarkos taisyklių skyriuje), yra numatomos nuteistųjų pareigos ir draudžiami veiksmai, bet jų vis dėlto negalime laikyti išsamiai suformuluotomis nuostatomis. Pvz., Vidaus tvarkos taisyklių 107 punktas nurodo, jog nuteistieji į pasimatymus privalo atvykti tvarkingi. Už pastarosios normos pažeidimą, įvertinus santykinai retą susitikimų su artimaisiais skaičių (vienas pasimatymas per du arba tris mėnesius, priklausomai nuo grupės, kurioje asmuo atlieka paskirtą bausmę) bei dažniausiai šioje situacijoje pripažįstamą pažeidimo mažareikšmiškumą, nuteistiesiems ne visada paskiriama viena ar kita drausminė nuobauda. Tačiau LR BVK 99 straipsnio ir PĮVTT 92, 95 bei 288.4 punktų reikalavimų, nustatančių laišku išsiuntimo ir gavimo tvarką, nevykdymas praktikoje dažniausiai užtraukia konkrečios LR BVK 60 straipsnyje numatytos nuobaudos taikymą. Nors nuteistieji deramai neįvertina griežtos pareiškimų, peticijų ar skundų įteikimo, pašto mokes ženklių tvirtinimo, vokų ar atvirlaiškių siuntimo tvarkos, tačiau tuo pažeidžiamos ne tik Lietuvos Respublikos pašto įstatymo (Valstybės žinios. 1999. Nr. 36-1070; naujoji įstatymo redakcija įsigaliojo nuo 2004 m. gegužės 1 d.) nuostatos, bet ir Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklės. Paminėtos Europos kalėjimų taisyklių rekomendacijos dispozityvus įtvirtinimas nepriklausomame teisės normų akte, kurio pagrindą sudarytų taip pat ir dabartinių Bausmių vykdymo kodekso 110 straipsnio *Nuteistųjų pareigos bei draudimai nuteistiesiems* reikalavimai, ar panašaus pobūdžio sprendimas panaikintų neadekvataus ar šališko pataisos

įstaigų administracijos sprendimo galimybę taikant drausmines nuobaudas.

Europos kalėjimų taisyklių 36 taisyklės, turint omenyje jos būtiną sąsają su 35 taisykle (tapačiai šią nuteistųjų teisę apibrėžia JTO TMEKT 30 taisyklė), 2 ir 3 punktai numato:

2. *Kalinį galima bausti tik pagal jo elgesį, kvalifikuojamą kaip nusižengimas įstatyme ar potvarkyje; negalima bausti du kartus už tą patį veiksma;*

3. *Nei vienas kalinys negali būti baudžiamas prieš tai neinformuotas apie nusižengimą, kuriuo jis yra įtariamamas, ir neturėdamas galimybės apsiginti* [2, p. 13].

Bausmių vykdymo kodekso 143 straipsnio 2 dalis visiškai panaikina antros nuobaudos už tą patį nusižengimą paskyrimo galimybę. Analogiškas principas įtvirtintas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 5 dalyje ir Baudžiamojo kodekso 42 straipsnio 3 ir 4 dalyse.

Kiekviena nuobauda laisvės atėmimo bausmę atliekantiems asmenims skiriama remiantis Bausmių vykdymo kodekso 142 straipsniu, pagal LR BVK 143 straipsnyje bei Lietuvos Respublikos pataisos įstaigos vidaus tvarkos taisyklių XXXIV–XXXVI skyriuose išdėstytą tvarką dėl nuobaudų skyrimo asmenims, atliekantiems laisvės atėmimo bausmę. LR BVK 143 straipsnio 3 dalis numato, kad už kelis vienu metu padarytus nusižengimus skiriama viena nuobauda. Nors aišku, kad vidaus tvarką pažeidusiems asmenims, remiantis LR BVK 143 straipsnio 2 ir 3 dalimis, bus paskirta griežtesnė nuobauda, bet nenustatytos aiškios pažeidimų apibendrinimo taisyklės. Sąvoka *vienu metu* interpretuojama labai plačiai, tačiau neatskiria subjektyviųjų vidaus tvarkos taisyklių pažeidimo požymių nuo objektyviųjų. Nagrinėjant konkrečių vienu metu įvykdytų pažeidimų požymius, dažniausiai apsiribojama tik įvykio subjekto ir objektyviosios pusės elementais. Tačiau net ir vienas po kito įvykdyti vidaus tvarkos taisyklėse nustatyto režimo pažeidimai gali turėti skirtingą objektą (vertybes, į kurias pasikėsino ar rengėsi pasikėsinti pažeidėjas) bei subjektyviąją pusę (pažeidimo padarymo tikslus ir motyvus). Ir iš kitos pusės: net tuo pačiu metu įvykdytus vidaus tvarkos pažeidimo veiksmus arba neveikimą gali sieti vieningos tyčios elementai. Tokiu atveju sutiktina su Jono Blaževičiaus nuomone, kad „tėstinis arba trunkamasis pažeidimas sudaro vieno pažeidimo sudėtį“ [12, p. 407]. Kadangi ši nuostata tiesiogiai įgyvendina LR Bausmių vykdymo kodekso 8 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą bausmių vykdymo individualizavimo principą, ją privalu įtvirtinti ir LR BVK 143 straipsnio 3 dalyje.

Europos Tarybos Ministrų Komitetas konkrečius principus dėl bausmės skyrimo nusikaltusiam asmeniui, dėl nuobaudų skyrimo jau nuteistam asmeniui už vidaus tvarkos pažeidimus, įtvirtino ne tik Europos kalėjimų taisyklių 36 taisyklės 3 punkte, bet ir Rezoliucijos Nr. (62) 2 *Dėl kalinių rinkiminių, civilinių ir socialinių teisių – Rekomendacija 195 E* skyriuje, įtvirtinančiame kalinių teisių apsaugą, 12 punkte: „Kalinys visada gali ginti teisėtą veiksmą“ ir 17 punkte: „Gindamas savo interesus kalinys turi teisę trumpu raštišku pareiškimu

kreiptis į valdžios departamentus ar panašius organus [...]“ [9].

Minėto 143 straipsnio 2 dalyje nustatyta, jog skiriant nuobaudas, atsižvelgiama į pažeidimo padarymo aplinkybes, anksčiau paskirtą nuobaudų kiekį [...], taip pat į nuteistojo *pasiaiškinimą* dėl nusižengimo esmės. Tačiau Europos Tarybos Europos kalėjimų taisyklių 36.3 taisyklė bei Europos Tarybos Ministrų Komiteto rezoliucijos Nr. (62) 2 *Dėl kalinių rinkiminių, civilinių ir socialinių teisių – Rekomendacija 195 12* punktas paabrėžia *apsigynimą*. Šių sąvokų turinys, manau, nėra tapatus. Nuteistasis savo raštiškame pasiaiškinyje ne visuomet netrukdomas gali išdėstyti objektyvias įvykio aplinkybes, kuriomis remdamasis asmuo turintis teisę skirti nuobaudą, apsispręs vienaip ar kitaip. Turint omenyje tai, kad konkretaus vidaus tvarkos taisyklių pažeidimo tyrimas priklauso tiek nuo pataisos įstaigos darbuotojo profesinės kompetencijos, profesionalumo ir išsilavinimo, tiek nuo jo savikontrolės, sąžiningumo bei asmeninės atsakomybės, įstatymu užtikrinti sklandžią ir tikslingą pastarojo proceso eigą yra sudėtinga. Įgyvendinant aukščiau minėtas tarptautines rekomendacijas bei siekiant užtikrinti maksimalų nuteisto asmens *apsigynimo* teisės paisymą konkrečios nuobaudos skyrimo už vidaus tvarkos pažeidimus procese, dėmesį dera nukreipti į informacijos pateikimo įtariamam pažeidėjui stadiją.

Bausmių vykdymo įstatyme tiesiogiai nekalbama apie tai, jog prieš įvykdant nuobaudą nuteistąjį privalu informuoti (Europos kalėjimų taisyklių 36.3 taisyklė) bei jam oficialiai pranešti jo įvykdyto nusižengimo esmę, paskelbti pasirinktos nuobaudos pagrindą. Atrodo, kad pastarąją pataisos įstaigos darbuotojų pareigą turėtų garantuoti Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklių 205 punkte tiesiogiai įtvirtinta nuostata: „*kiekvienas nuteistasis prieš baudžiamas turi būti informuojamas apie jo nusižengimą, kuo jis yra įtariamamas, ir jam turi būti suteikta galimybė apsiginti*“. Nepaisant to, kad pastaroji nuostata į nacionalinę teisės sistemą tiksliai perkelta iš Europos kalėjimų taisyklių 36.3 rekomendacijos, šioje vietoje vis dėlto yra tam tikrų tiek leksinių, tiek teisinių netikslumų. Vietoj sąvokos *baudžiamas*, kuri gali nurodyti tiek nuobaudos įvykdymo, tiek jos paskyrimo stadiją, tikslingiau būtų vartoti *nuobaudos paskyrimo* sąvoką. Visapusiškos informacijos pateikimas nuteistajam *prieš jam paskiriant nuobaudą* yra svarbus, tačiau įgyvendinant asmens teises svarbiausia – leisti pateikti reikiamus ir objektyvius duomenis, apsiginti tiek žodžiu, tiek raštu, sudaryti galimybes nurodyti įvairias įvykio aplinkybes medžiagos rinkimo bei nagrinėjimo stadijose. Praktikoje dažniausiai nuteistasis tiesiog susipažįsta su įstaigos direktoriaus nutarimu skirti nuobaudą, kurio aprašomojoje dalyje trumpai pateikiama jo įvykdyto teisės pažeidimo esmė ir fabula. Jei nuobauda skiriama įstaigos drausmės komisijai (P[VT]T XXXVIII skyrius) posėdžio metu, nuteistasis juridinėje akistatoje informuojamas apie savo neteisėto veikimo padarinius. Akivaizdu, kad epizodiškas nuteistojo dalyvavimas nuobaudos skyrimo procese turėtų būti išplėstas: nuteistajam privalu suteikti galimybę bet kada patikslinti, sukonkretinti ar

pakeisti savo pirminius duomenis, taip pat visose proceso stadijose kreiptis į teisinės pagalbos įstaigos arba privataus teisininką. Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklių 205 punkto papildymas įgyvendintų bausmę atliekančio asmens dalyvavimą nusižengimo tyrimo procese, sustiprintų nuteistųjų laisvės atėmimu teisių ir laisvių realizacija.

Reikia pastebėti, jog aukščiau pateiktus drausmės palaikymą pataisos įstaigoje reglamentuojančius standartus nustato ir 1998 m. Jungtinių Tautų Organizacijos Generalinės Asamblėjos patvirtintas Elgesio su bet koku būdu sulaikytais ar įkalintais asmenimis sąvadas (30 sąvado punktas) [13].

IŠVADOS

1. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo įstatymai bei jų lydimieji teisės normų aktai atitinka tarptautinių teisės normų aktų reikalavimus ir sudaro loginę, vientisą bei pažangią laisvės atėmimo bausmės atlikimo režimo teisinę bazę, trūkumai sudaro tik nedidelę tarptautinius teisinius standartus įgyvendinti siekiančios nacionalinės teisėkūros dalį.

2. Įgyvendinant:

- Europos Tarybos Europos kalėjimų taisyklių **43.1, 87** ir **89** rekomendacijų nuostatas,
- Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijos Nr. Rec (2003) 23 valstybėms narėms *Kalėjimų administracijoms dėl nuteistųjų iki gyvos galvos ir kitų ilgam terminui nuteistų kalinių valdymo* **22** punkto nuostatas,
- Europos Tarybos Ministrų Komiteto rezoliucijos Nr. (76)2 *Dėl elgesio su ilgam terminui nuteistais kaliniais* **15** punkto nuostatas,
- Europos Tarybos Ministrų Komiteto rezoliucijos Nr. (73) 17 *Dėl trumpam terminui nuteistų pilnamečių nusikaltėlių* **4** punkto nuostatas,
- Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijos *Dėl elgesio su kaliniais užsieniečiais* **8** punkto nuostatas,

kurios ragina kuo dažniau leisti kaliniams pasimatyti su savo šeimomis bei būti jų kuo dažniau lankomiems, tikslinga Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 75 straipsnio 1 dalį papildyti, taip pat pakeisti 94 straipsnio 7 dalį.

3. Įgyvendinant Europos Tarybos Europos kalėjimų taisyklių **35** taisyklės rekomendaciją – *Įstatymu arba kompetentingos įstaigos potvarkiu numatyti ir apibrėžti nuteistojo elgesį, kvalifikuojamą kaip nusižengimą*, – Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo teisės sistemą papildyti teisės aktu, kuriame būtų pateiktas konkretus bei išsamus nuteistųjų laisvės atėmimu privalomo elgesio bei draudimų sąrašas, padėsiantis tinkamai taikyti LR BVK 142 straipsnyje nurodytas nuobaudas.

4. Įgyvendinant Europos Tarybos Europos kalėjimų taisyklių **36** taisyklės **1** punkto rekomendaciją, Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 143 straipsnio 3 dalį papildyti nuostata, apibrėžiančia bei sukonkretinančia *vienu metu* įvykdytų Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklių pažeidimų sąvoką, pabrėžiant,

jog tęstinis arba trunkamasis pažeidimas sudaro vieną pažeidimą.

5. Įgyvendinant Europos Tarybos Europos kalėjimų taisyklių 43 bei 65 taisyklės rekomendacijas, raginančias pataisos įstaigos administraciją organizuojant savo veiklą naudoti priemones, kurios padėtų stiprinti tokius kontaktus ir ryšius su išorės pasauliu, kurie galėtų pagerinti socialinę išėjusio į laisvę asmens adaptaciją, Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklių XIX skyrių papildyti punktu, apibrėžiančiu bei sukonkretinančiu *svarbių aplinkybių* sąvoką, kad pataisos įstaigos direktorius, priimančias sprendimą leisti nuteistajam papildomai vieną kartą paskambinti telefonu, galėtų šią sąvoką tinkamai suprasti ir taikyti. Pastaroji nuostata visų pirma padėtų įgyvendinti teisėtą nuteistojo interesą, taip pat įpareigotų pataisos įstaigos vadovą į šį prašymą atsižvelgti ir įgyvendinti pagal nustatytas taisykles.

6. Įgyvendinant:

- Europos Tarybos Europos kalėjimų taisyklių **36** taisyklės **3** punkto rekomendaciją – *Nė vienas kalinys negali būti baudžiamas prieš tai neinformavus jo apie nusižengimą, kuriuo jis yra įtariamasis ir nedavus galimybės apsiginti*;
- Europos Tarybos Ministrų Komiteto rezoliucijos Nr. (62) 2 *Dėl kalinių rinkiminių, civilinių ir socialinių teisių* – *Rekomendacija 195 E* skyriaus **12** punkto *Kalinys visada gali ginti teisėtą veiksmą* ir **17** punkto *Gindamas savo interesus kalinys turi teisę trumpu raštišku pareiškimu kreiptis į valdžios departamentus ar panašius organus [...]* rekomendacijas,

Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklių 205 punkte tikslinga įvykdyti tokias pataisas, kurios pataisos įstaigos administraciją įpareigotų kiekvieno vidaus tvarkos pažeidimo atveju atlikti įvykio patikrinimą. Prieš paskiriant nuobaudą, privalu nuteistajam pranešti apie nusižengimą, kuriuo jis įtariamasis, ir suteikti galimybę apsiginti.

LITERATŪRA

1. **Детков М. Т., Зубков А. И., Уткин В. А.** Уголовно-исправительное право России. – Москва, 1997.
2. **Europos Tarybos** Ministrų komiteto 1987 m. vasario 12 d. priimtos Europos kalinimo įstaigų taisyklės. – Strasbūras, 1987.
3. **Gomien D.** Trumpas Europos žmogaus teisių apsaugos konvencijos vadovas (Norvegijos žmogaus teisių institutas). – Vilnius, 1995.
4. **Žmogaus teisės.** Pasaulinės Jungtinių Tautų Organizacijos priimtų tarptautinių dokumentų rinkinys. – Vilnius, 1991.
5. **Stalioraitis P.** Laisvės atėmimo bausmės reguliavimas tarptautiniuose teisės aktuose: Mokomasis metodinis leidinys. – Vilnius: LTA, 1999.
6. **Lietuvos Respublikos** baudžiamasis kodeksas. – Vilnius: Mūsų Saulužė, 2003.
7. **Lietuvos Respublikos** bausmių vykdymo kodeksas. – Vilnius: Mūsų Saulužė, 2003.
8. **Lietuvos Respublikos** teisingumo ministro raštas kardojo kalinimo ir pataisos įstaigoms Dėl asmenų, esan-

čių kardomojo kalnimo ir pataiso darbų įstaigose reikalavimų Nr. 52-07-0202427, 2002 m. birželio 18 d.

9. Advanced search for CM documents. http://www.coe.int/T/CM/WCD/advSearch_en.asp#. Žiūrėta: 2005-06-16.
10. **Усик Д. В.** Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук „Международно правовые стандарты по обращению с осужденными и проблемы их отражения в законодательстве об исполнении наказания в виде лишения свободы“. – Москва, 1993.
11. **The Prison rules**, Statutory instrument 1999 Nr. 728, consolidated November 2000 by United Kingdom PSHQ Library, 51 article.
12. **Lietuvos Respublikos** baudinių vykdymo kodekso komentaras, I–V dalys. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
13. **The General Assembly**, [8] 43/173 Body of Principles for the protection of All Persons under any Form of Detention or Imprisonment. <http://www.uncjin.org/Standards/Compendium/compendium.html>. Žiūrėta: 2004-11-08.

DIE AUFFASSUNG DER WIDERSPIEGELUNG INTERNATIONALER RECHTSSTANDARTEN IM GELTENDEN NATIONALEN SRAFFOLL-ZUGSGESETZSYSTEM

Doktorant Marius Jokubauskas
Mykolas Romeris Universitāt

Z u s a m m e n f a s s u n g

In diesem Artikel wird die Widerspiegelung der regionalen und internationalen Normativrechtsakten, die durch Weltgemeinschaft angenommen worden sind, erörtert, wo Bereich Menschenrechte und –freiheiten im Mittelpunkt stehen und immer berücksichtigt werden. Der Arbeitshauptdokument ist die am 12. Februar 1987 vom ER Ministerkomitee verabschiedete Europäische Gefängnisregelung.

Nach der Analyse der geltenden Penitensgesetze in Litauen bin ich in meiner Arbeit zu folgender Meinung gekommen: die Basis der verabschiedeten nationalen Normakten widerspricht nicht die internationalen Empfehlungen.

Die Überschrift für die gesamte Inhaltsgebung könnte vielleicht folgende sein – in unserer Rechtsbasis existiert solche Ordnung noch nicht:

1. Das Verzeichnis der verbotenen Behandlungsfälle für den Gefangenen und seine Pflichte müssen im selbstständigen Normativrechtsakt gebildet;
2. Der Gefangene bei der Ordnungswidrigkeit, bevor er bestraft wird, muss Gelegenheit haben, mit oder ohne Dolmetscher sich zu verteidigen;
3. Bei der Bildung der Gefangenenengruppen mit verstärkten Ordnungsbedingungen, müssen auch die angehörige und zusätzliche Kurztreffungen einbezogen werden.

Grundbegriffe: die internationale Rechtstandarten im Gebiet der Behandlung mit der Freiheitstrafe bestrafter Personen, Ordnungsbedingungen der Freiheitstrafe, die internationalen Empfehlungen, Schutz der Menschenrechten und Grundfreiheiten.